

ГИМНАЗИЈА
РАЗРЕД: ДРУГИ
СМЈЕР: ОПШТИ И ДРУШТВЕНО-ЈЕЗИЧКИ
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Годишњи број часова: 144

Седмични број часова: 4

СВРХА НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА

Српски језик и књижевност представља основни предмет општег образовања у гимназији који ученику пружа језичке, комуникативне и културне темеље за цјеложивотно учење и активно, одговорно дјеловање у друштву. Предмет има двоструку сврху: да оспособи ученика да суверено, критички и креативно влада српским стандардним језиком (у усменој и писаној комуникацији, у формалним и неформалним, аналогним и дигиталним контекстима) и да га уведе у богатство српске, европске и свјетске књижевне и културне баштине.

Кроз анализу књижевних текстова од барока и просвјетитељства до романтизма и реализма, истраживање језичког система и продукцију различитих врста текстова, ученик развија критичко мишљење, емпатију и естетски сензибилитет. Предмет доприноси обликовању личног, националног и европског културног идентитета, продубљивању читалачке културе и развоју способности сналажења у сложенем медијском и информационом окружењу савременог друштва.

ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА

- развија способност суверене и критичке употребе српског стандардног језика у свим облицима комуникације – усменом, писаном, формалном и дигиталном;
- развија језичку свијест – разумијевање граматичког система српског језика (морфологије, синтаксе, лексикологије) и способност критичке рефлексije о језичким нормама и појавама;
- развија књижевну компетенцију – способност доживљавања, разумијевања, интерпретирања и вредновања књижевноумјетничких текстова у њиховом културно-историјском контексту;
- развија читалачку писменост – способност критичког читања, разумијевања, евалуације и кориштења информација из различитих врста текстова, укључујући дигиталне и мултимедијалне дискурсе;
- развија медијску и информатичку писменост – способност критичке анализе медијских порука, препознавања манипулативних језичких стратегија и одговорног понашања у дигиталном окружењу;

- развија стваралачке способности и подстиче оригиналност, имагинацију и свјесно обликовање текстова различитих врста прилагођених сврси, контексту и публици;
- формира културни и естетски сензибилитет и упућује ученике на српску, јужнословенску, европску и свјетску књижевну и културну баштину;
- доприноси развоју личног, националног и европског идентитета ученика и свијести о цивилизацијском заједништву.

ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА

Ученик:

- познаје морфолошки систем српског стандардног језика, примјењује га у анализи текстова и свјесно га користи у сопственој писаној и усменој продукцији;
- свјесно и промишљено бира лексичка, граматичка и стилска средства у складу са комуникационом ситуацијом, жанром и намјером текста, досљедно поштујући правописну норму у традиционалним и дигиталним форматима;
- пише и говори тачно, јасно и прилагођено контексту, те обликује структурно кохерентне и садржајно богате текстове различитих врста и намјена;
- слуша с разумијевањем, конструктивно учествује у дискусији и аргументовано износи и брани властите ставове, поткрепљујући их примјерима из текста или других извора;
- смјешта књижевна дјела барока, просвјетитељства, романтизма и реализма у њихов културно-историјски контекст и тумачи везу између епохе, поетике и конкретних текстова, примјењујући релевантне књижевнотеоријске и књижевноисторијске појмове;
- анализира и пореди српску књижевну традицију са европским књижевним токовима, препознајући узајамне утицаје и разумијевајући је као дио шире културне заједнице;
- вреднује естетске и етичке вриједности прочитаних дјела и изграђује властити став о књижевности, умјетности и култури;
- критички чита медијске, публицистичке и друге некњижевне текстове, препознајући манипулативне језичке стратегије, разликујући чињенице од мишљења и процјењујући изворе, поузданост и намјену информација у дигиталном окружењу;
- одговорно и стваралачки користи дигиталне алате у функцији учења, истраживања и изражавања;
- развија читалачке навике кроз самостално читање, аргументовано изношење ставова о прочитаном и креативни израз подстакнут књижевним текстовима;
- увиђа везу између историјских дешавања и промјена у мишљењу, умјетности и језику;
- кроз сусрет са књижевним ликовима и ситуацијама развија емпатију и критичку свијест, те богатство српске језичке и књижевне традиције разумије као дио европске и свјетске културне баштине.

НАСТАВНЕ ТЕМЕ:

- 1. Језичка култура**
- 2. Морфологија**
- 3. Барок**
- 4. Просвјетитељство и класицизам**
- 5. Романтизам у европској књижевности**
- 6. Романтизам у српској књижевности**
- 7. Реализам у европској и српској књижевности**
- 8. Лектира**

Наставна тема: Језичка култура			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – примјењује правописна и граматичка правила стандардног српског језика у писаним радовима различитих жанрова; – примјењује језичку норму у писменом и усменом изражавању; – обликује садржајно и логички повезан писани текст или излагање; – свјесно бира лексичке алтернативе према контексту и регистру комуникације, образлажући разлику међу њима; – бира и користи лексику која одговара сврси текста; – припрема и изводи усмено излагање према унапријед дефинисаној структури, прилагођавајући га формалној/неформалној ситуацији; – уочава, образлаже и примјењује правописну норму у дигиталним форматима (е-пошта, друштвене мреже); – препознаје и избјегава сувишне англицизме и туђице;	Ученик ће: – писати четири школска писмена задатка; – коментарисати и на виши ниво подизати своје писмене радове (у погледу правописа, садржајног обликовања и приступа теми); – учествовати у правописним и говорним вјежбама; – усмено излагати на договорене теме; – исправљати правописне грешке у насумично одабраним објавама са портала и друштвених мрежа; – дебатovati о утицају брзе дигиталне комуникације (скраћенице, емотикони) на стандардни језик; – деконструисати наслове (тзв. <i>clickbait</i>) и идентификовати лексеме које служе за привлачење пажње; – писати исти садржај (нпр. обавјештење о излету) у форми кратке (Вајбер) поруке, објаве за Инстаграм,	Предмет: Основи предузетништва (факултативно) Психологија	Тема: Бизнис план Даровитост и креативност

– анализира језичка средства која се користе за креирање емоционалног набоја или манипулацију у јавном говору; – критички оцјењује употребу сленга, жаргона и англицизама у различитим комуникационим контекстима, аргументујући кад и зашто је употреба прихватљива.	и званичног дописа директору школе, Наставничком вијећу, Савјету ученика и сл.; – препознавати неаргументован говор (коментари на интернету, јавна обраћања).		
--	--	--	--

Наставна тема: Морфологија			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – наведе јединице које припадају различитим језичким нивоима; – разумије појам морфологије у ширем смислу и области њеног проучавања; – објасни појам морфеме; – препозна и именује морфеме; – разликује граматичку од творбене анализе ријечи и примјењује оба поступка на непознатим примјерима, образлажући донесене одлуке; – разумије начине грађења ријечи;	Ученик ће: – на конкретним примјерима препознавати јединице које припадају различитим језичким нивоима; – дијелити ријеч на морфеме и именовати те морфеме; – издвајати дијелове ријечи у вези с облицима ријечи (граматичка основа и наставак за облик); – издвајати дијелове ријечи у вези с грађењем ријечи	Предмет: Латински језик	Тема: Глаголи са посебним обликом значења и примјене; Значење и употреба неодређених глагола; Конјуктив.

– објасни појам ријечи и врста ријечи; – разликује граматичке категорије именица (род, број, падеж) и исправно их примјењује у усменом и писаном изражавању; – препознаје подјелу именица према значењу; – препознаје подјелу именица према типу промјене; – образлаже граматичку везу придјева и именице (слагање у роду, броју, падежу) на примјерима из књижевних текстова и свакодневне употребе; – разликује придјеве према значењу; – препознаје придјевске категорије (придјевски вид, компарацију); – тачно употребљава замјенице у сложеним реченичним структурама, уочавајући и исправљајући типичне грешке у свакодневној употреби; – тачно употребљава бројеве у различитим граматичким контекстима, препознајући и исправљајући честе грешке у говору и писању; – препознаје граматичке карактеристике глагола;	(коријенска морфема и афикси); – на конкретним примјерима уочавати начине грађења ријечи; – разврставати ријечи на промјенљиве и непромјенљиве и класификовати ријечи у врсте; – препознавати граматичке категорије именица (род, број, падеж); – разврставати именице у групе према значењу; – разврставати придјеве у групе према значењу; – на конкретним примјерима демонстрирати познавање придјевских категорија (придјевски вид, компарација); – на конкретним примјерима препознавати замјенице, њихове врсте и граматичке особине; – на конкретним примјерима препознавати бројеве, њихове врсте и граматичке особине; – препознавати глаголске облике и њихове граматичке особине;		
---	---	--	--

– анализира глаголске облике у тексту (вид, вријеме, лице, број) и тумачи њихову стилску и значењску улогу у реченичном контексту; – препознаје основне карактеристике врста глаголске промјене; – разликује врсте и особине прилога и (осталих) непромјенљивих врста ријечи.	– препознавати прилоге и (остале) непромјенљиве врсте ријечи.		
---	---	--	--

Наставна тема: Барок			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – образлаже специфичности барока као културно-историјског феномена и доводи их у везу са конкретним примјерима из књижевности и ликовне умјетности; – издвоји основне теме барокног стваралаштва; – објасни историјске процесе који су пресудно утицали на ток	Ученик ће: – израдити презентацију у којој ће набројати основне карактеристике барокне епохе; – поредити тематски круг барокних дјела са примјерима из ликовних умјетности (нпр. Каравађо, <i>Позивањем Светог Матеја</i>; Рубенс, <i>Ноћна стража</i>);	Предмет: Ликовна култура Музичка култура	Тема: Барокна умјетност Од музике првобитне људске заједнице до романтизма

српске културе крајем XVII вијека; – повеже историјске и политичке околности са смјеном културних парадигми (западноевропски утицаји); – анализира историјске и културне околности српског народа крајем XVII вијека и тумачи разлоге оријентације према Русији у контексту Велике сеобе; – идентификује етапе у преласку из старије у новију српску књижевност и дефинише њихову границу; – препозна нова поетичка начела књижевног стваралаштва; – упореди основне одлике старије и новије књижевности; – тумачи промјену статуса књижевних жанрова (поезија, историографија) на преласку из старије у новију српску књижевност, наводећи конкретне примјере; – разликује стање у српској књижевности у односу на западноевропску.	– водити дебату о разлици између ренесансног (<i>Carpe diem!</i> – Искористи дан!) и барокног (<i>Memento mori!</i> – Сјети се смрти!), примјењивати ова начела у анализу конкретних књижевних дјела и ликова; – читати изабрана књижевна дјела и анализирати их у поетичком кључу епохе; – израдити истраживачки задатак о <i>Стематографији</i> Христифора Жефаровића (као барокној реинтерпретацији српске прошлости) и <i>Славеносербском магазину</i> (као првом часопису међу Јужним Словенима).		
---	--	--	--

Наставна тема: Просвјетитељство и класицизам			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – идентификује везу „просвијећеног апсолутизма“ и културноисторијских околности XVIII вијека; – дефинише основна начела просвјетитељства (вјера у разум, образовање); – повеже рационализам и оновремену књижевност; – тумачи појам „грађанске књижевности“ кроз анализу Доситејевих текстова, препознајући промјену публике и сврхе књижевности у XVIII вијеку; – коментарише дјело Д. Обрадовића у контексту идеја просвјетитељства; – процјењује дидактичко-морализаторску улогу просвјетитељске књижевности и поткрепљује своје ставове примјерима из Доситејевих и Молијерових текстова; – дефинише појам сентиментализма и класицизма; – скицира ток српске књижевности од просвјетитељства до сентиментализма и класицизма;	Ученик ће: – читати текстове Д. Обрадовића и коментарсати их у вези са схватањима просвјетитељства и рационализма; – истражити и визуелно приказати Доситејева путовања; – уочавати архаичност и карактеристике Доситејевог језика; – водити дебату о границама људског разума и апсолутном повјерењу у разум (<i>Вара ли нас каткад разум?</i>); – поредити просвјетитељске вриједности са данашњим системом вредновања; – гледати снимак представе по Стеријином тексту; – правити паралелу између Молијеровог и Стеријиног дјела израдом Веновог дијаграма; – анализирати лик тврдице као типског јунака и пронаћи му	Предмет: Православна вјеронаука	Тема: Антропологија

– упореди тековине европског и српског класицизма; – препозна везу класицизма и античке традиције; – разликује жанрове просвјетитељске и класицистичке књижевности (роман, аутобиографија, басна, драма) и анализира како жанр утиче на преношење идеја епохе.	паралеле у античкој књижевности.		
--	----------------------------------	--	--

Наставна тема: Романтизам у европској књижевности			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – опише романтизам као културолошки и стваралачки феномен; – објасни однос романтичарских стваралаца према стварности и друштву, те утицај романтизма на формирање националне свијести; – препозна карактеристике романтизма кроз музику и сликарство; – идентификује и образложи кључне естетске принципе	Ученик ће: – наводити друштвене прилике у Европи у доба романтизма; – анализирати узрочно-последичне везе између историјских околности и њиховог утицаја на развој уметности; – дефинисати појмове романтично и романтизам; – препознавати дух епохе (субјективност, снагу ирационалног) анализирајући	Предмет: Ликовна култура Музичка култура Психологија	Тема: Умјетност XIX вијека Музика романтизма Емоционални процеси

романтизма на основу анализе књижевног манифеста; – објасни поетику романтизма; – дефинише појмове бајронистички јунак, бајронизам, романтичарска поема, поема; – објашњава појмове ходочашће и чајлд (млади племић); – проналази типичне романтичарске мотиве и стилска изражајна средства; – анализира метричку структуру (версификацију, рефрен, строфу) Бајроновог „Путовања Чајлда Харолда” и тумачи везу форме са емоционалним тоном поеме; – сарађује на групном истраживачком задатку и аргументовано презентује заједничке закључке о одабраном романтичарском тексту; – препознаје и тумачи легендарни мотив у Хајнеовој <i>Лорелаж</i>, уочавајући аналогии са српском и античком књижевношћу (<i>Дјевојка бржа од коња</i>, <i>Лора Лај</i> Војислава Илића, епизода о Одисеју и сиренама у „Одисеји“); – објасни појам роман у стиховима; – издвоји елементе различитих књижевних родова у роману; – објасни појам сплина (spleen);	дјела сликара и слушајући музичке композиције; – интерпретирати одломке из Игоовог манифеста романтизма и систематизовати кључне одлике поетике: слободу форми, гротеску, мијешање жанрова; – објашњавати однос романтичара према традицији; – уочавати поетику романтизма слушајући и читајући књижевне текстове; – говорити о свом доживљају прочитаног; – препознати кључне појмове (индивидуализам, осјећајност, бунт) и објединити их у дефиницију појма <i>Sturm und Drang</i>; – интерпретирати репрезентативне одломке из поеме <i>Путовање Чајлда Харолда</i> и дефинисати кључне појмове: бајронизам, бајронистички јунак, Спенсера строфа; – анализирати мотив путовања као трагања за смислом и		
--	--	--	--

– дефинише појам денди (dandy); – дефинише појам „сувишни човјек“; – запази драмске елементе у поеми; – објасни значај идеала слободе у дјелима романтизма; – уочи елементе бајронизма у Пушкиновој поеми; – уочи аналогију између Алека, Чајлда Харолда и Евгенија Оњегина.	- бијега од сопственог незадовољства; – објаснити значење архаичне титуле „чајлд“ и интерпретирати мотив ходочашћа као симбола унутрашње потраге и егзистенцијалног немира главног јунака; – израдити мапу Харолдовог пута на географској карти; – анализирати версификацију и функцију рефрена кроз интерактивни групни рад, уз размјену идеја и аргументовано дефинисање теоријских појмова; – анализирати Хајнеову „Лорелај“ кроз истраживање митолошких мотива и компарацију са сродним дјелима српске и свјетске књижевности; – анализирати специфичности романа у стиховима, те кроз рад на тексту дефинисати кључне појмове кроз израду мултимедијалног портрета Оњегина као „сувишног човјека“ и графички представити метричку структуру оњегинске строфе;		
---	---	--	--

	– креирати властити „манифест слободе“; – саставити „Психолошки досије бајронистичког јунака“ користећи кључне цитате књижевних ликова (Алеко, Харолд, Оњегин), који илуструју „свјетски бол“ и презир према законима.		
--	---	--	--

Наставна тема: Романтизам у српској књижевности			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – објасни књижевне и друштвене прилике у Србији с почетка XIX вијека; – наведе одлике српског романтизма; – анализира текст критичког и полемичког карактера; – запази појединости у тексту и да их користи као аргументе у разговору; – изрази своје мишљење убједљиво и аргументовано;	Ученик ће: – скицирати „Културни временплов“ кроз симулацију атмосфере устаничке Србије и открити друштвено-историјски контекст епохе; – у групном раду на великом папиру или слајду презентације израдити карту српског романтизма, гдје ће свака група имати задатак да графички представи по један стуб идентитета епохе: језик, борбу, емоцију и бунт;	Предмет: Ликовна култура Музичка култура Психологија	Тема: Умјетност XIX вијека Музика романтизма Емоционални процеси

– развије читалачко интересовање за дјела критичког и полемичког садржаја; – критички се осврне на своје резултате; – анализира дјело историографског и биографског карактера; – наведе књижевне утицаје под којима је Његош стварао; – уочи аналогију између Његоша и Владике Данила у <i>Горском вијенцу</i>; – интерпретира сложене филозофске и етичке дилеме у спјеву; – вреднује значај Његошевог стваралаштва за српску културу и књижевност; – интерпретира сукоб између колективне етике (заштита народа) и индивидуалне савјести (Владика Данило) у <i>Горском вијенцу</i>, аргуменујући сопствени став; – идентификује елементе ведре стражиловске лирике и мотив пролазности; – објасни улогу Бранка Радичевића у приближавању поезије народном језику;	– издвојити из Вукове критике Видаковића три главне тезе (шта му смета код Видаковића) и представити их кроз кратке наслове; – анализирати полемички текст издвајањем кључних теза и израдом шеме аргументације; – организовати дебату „Вук против Видаковића“ и бранити свој став користећи реченице из текста; – израдити синхрону временску линију која повезује устаничке догађаје, језичку реформу и књижевна дјела; – написати аргументован текст (полемику или бесједу) на задату тему; – извршити самовалуацију сопственог излагања; – упоредити биографске податке о Његошу са карактеристикама лика Владике Данила користећи упоредну табелу; – уочити кључне мотиве (свјетлост, тама, сан, борба) у „Горском вијенцу“; – тумачити симболику космичке борбе и Игуманову филозофију;		
--	---	--	--

– анализира симболику кола и Стражилова као општег мјеста српског романтизма; – препозна слутњу смрти као кључни мотив европског и српског романтизма; – објасни симболичку повезаност између фигуре орла у пјесми Ђуре Јакшића и романтичарског концепта несвакидашњег појединца; – повеже књижевни стил Ђуре Јакшића са његовим сликарским поступцима (интензитет боја, контраст свјетла и сијенке); – критички вреднује Костићеве језичке иновације (неологизми, кованице) анализом конкретних примјера из <i>Santa Maria della Salute</i> и <i>Међу јавом и мед сном</i>; – образложи мотив покајања и преображаја пјесника пред вјечном љепотом умјетничког дјела; – протумачи контраст између пролазности живота и вјечности умјетничког дјела; – упореди начин обликовања мотива „мртве драге“ у пјесмама „Анабел Ли“ и „<i>Santa Maria della Salute</i>“;	– издвојити кључне монологе Владике Данила и Игумана Стефана и објаснити њихову филозофску основу; – дискутовати о улози кола као гласа народа и чувара традиције; – режирати кључну сцену из дјела (нпр. Бадње вече) фокусирајући се на унутрашње монологе ликова; – написати есеј на тему „Одговорност пред прецима и потомцима“, користећи аргументацију из спјева; – издвојити аудио-визуелне елементе среће у првом дијелу поеме „Бачки растанак“; – упоредити динамку стиха у опису кола са успореним ритмом пјесме „Кад млидија' умрети“; – графички представити емоционалну путању лирског субјекта од виталности до болести; – критички просудити о значају Радичевићеве тежње за очувањем српског језика кроз његову лирику;		
--	---	--	--

– протумачи идеју вјечне љубави која побјеђује физичко пропадање; – вреднује мелодичност и ритмичку снагу језика код оба пјесника; – протумачи симбол руже (ђулића); – рашчлани везу између пјесникове биографије и настанка збирке; – уочи ведром мелодичност и народни дух у Змајевом стиху; – протумачи начин изражавања психолошких стања бола, невјерице и тишине у поезији; – вреднује снагу љубави која надживљава смрт; – упореди структуру Змајевих збирки пјесама са Петраркиним „Канцонијером“ (лирски циклус љубавне поезије); – објасни утицај народне књижевности и страних књижевности на српски романтизам; – наведе представнике српског романтизма; – наведе књижевне жанрове српског романтизма; – вреднује естетске домете епохе кроз компаративно сагледавање различитих пјесничких сензибилитета;	– анализирати симбол висине и стијене у пјесми „Орао“ као метафоре поноса и усамљености; – шематски приказати дијалог између пјесника и птица у пјесми „На Липару“, одређујући емоционални тон сваке строфе; – паралелно анализирати пјесму и слику „Дјевојка у плавом“ тражећи заједничке елементе композиције; – пронаћи у тексту симболе који представљају јаву и сан и образложити зашто је пјесник разапет између ова два свијета; – повезати фигуру „плетиље старе“ са ликом Пенелопе из Хомерове <i>Одисеје</i>; – објаснити зашто срце, попут Пенелопе пара оно што исплете (зашто пјесма не може да опстане на јави); – анализирати однос према Богородици/цркви у пјесми <i>Santa Maria della Salute</i>; – уочити како пјесник моли за опроштај својих претходних сумњи;		
--	--	--	--

– утврди разлике у приступу стварности романтизма и реализма; – анализира и упоређи издвојене проблеме у књижевним дјелима која припадају различитим епохама.	– истражити изглед цркве у Венецији; – направити дигитални плакат са кључним стиховима и фотографијом /сликом цркве; – издвојити епитете који описују загробни свијет код оба аутора; – уочити разлику између Поове безнадежности и Костићеве наде у небески сусрет; – описати како природа осликава унутрашњу срећу пјесника; – образложити зашто тишина постаје доминантан мотив након породичне трагедије; – израдити видео-приказ који спаја потресне стихове са биографијом Јована Јовановића Змаја; – одредити врсту стиха и риме у одабрани пјесмама; – написати есеј на тему: „Од Лауре до Руже“; – направити табеларно поређење мотива љубави код српских пјесника романтичара; – узети учешће у „Романтичарском кабареу“ са		
--	---	--	--

	рецитацијама, драмским приказима и изложеним умјетничким сликама (ученички радови).		
--	---	--	--

Наставна тема: Реализам у европској и српској књижевности			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – тумачи везу између друштвено-историјског контекста XIX вијека (индустријализација, грађанско друштво) и појаве реализма као књижевног правца; – објасни реалистички приступ обради теме и разликује га од реализма као раздобља; – разликује приступ стварности реализма и романтизма; – уочава поетичке и тематске особености реализма; – идентификује типичне представнике и дјела европског реализма; – анализира Балзакову концепцију романа као <i>историје друштва</i> на основу	Ученик ће: – гледати реалистички приказ предјела, предметности и пејзажа на умјетничкој слици; – учествовати у разговору о историјском контексту XIX вијека (индустријализација, развој грађанског друштва); – у групама издвајати карактеристике реализма у тексту (опис друштва, типични ликови, објективност приповиједања); – правити поређење романтизма и реализма (табела или мапа појмова); – читати и анализирати одломке из <i>Предговора Људској комедији</i>;	Предмет: Психологија	Тема: Личност; Емоционални процеси; Социјална спознаја и моћ друштвеног утицаја; Међуљудски односи и динамика социјалног понашања.

одломака из <i>Предговора Људској комедији</i>, процјењујући актуелност те идеје данас; – објасни концепт типичних ликова и друштвених типова у реалистичкој књижевности; – уочи Балзакову намјеру да прикаже све слојеве друштва и њихове међусобне односе; – препозна основне одлике реалистичког романа; – анализира мотиве и тематику дјела, приповиједање из различитих перспектива, умјетничку улогу описа, наратије и дијалога; – протумачи композицију и структуру романа; – протумачи и вреднује посебности књижевних јунака и јунакиња реализма (проблем рода, идентитета, класне раслојености, унутрашњих особина); – повеже важност лексице са карактеризацијом и остваривањем реалистичке увјерљивости; – разликује директну од индиректне карактеризације;	– издвајати кључне идеје Балзаковог књижевног програма (друштво као предмет књижевности, типични ликови, реалистичко приказивање живота); – у групама правити концептуалну мапу Балзаковог књижевног система; – упоређивати Балзакову поетику са одликама романтизма; – учествовати у дискусији о питању да ли књижевност може бити историја друштва; – издвајати примјере друштвених слојева које Балзак намјерава да прикаже; – читати роман и уочавати одлике реалистичког стила: тип наратора, начин на који су приказани простор и вријеме, карактеризацију ликова, описе; – изражавати књижевни доживљај; – дискутовати о увјерљивости (мотивисаности) ликова; – проналазити структурне елементе драме и уочавати трансформацију класичне комедије у односу на типичне		
--	--	--	--

– износи и аргументује став о моралним и друштвеним проблемима ликова у одабраном дјелу; – утврди комедиографски поступак и драматуршка рјешења; – открије елементе хумора и комике, сатире и алегорије у дјелу кроз пишчев однос према друштвеним проблемима; – објасни основне карактеристике реалистичке приповијетке као књижевне врсте; – уочи друштвену критику и хуманистичку поруку у реалистичкој прози; – упоређује реалистички поступак двојице европских писаца (нпр. Балзак и Гогољ), анализирајући разлике у приступу нарацији, тачки гледишта, опису и карактеризацији ликова; – одреди основне карактеристике епохе реализма у српској књижевности (појам, историјски оквир, представнике и књижевне врсте);	– комедиографске ликове и драмске ситуације; – гледати позоришну представу; – кроз дијалог тражити одређена разрјешења из дјела; – разговарати о друштвеним манама које писац исмијава; – драматизовати поједине сцене из драме; – писати дневник читања; – читати и интерпретативно анализирати приповијетке; – издвајати тему, мотиве и идеју текста; – радити истраживачки задатак о описима друштва и амбијента у којем се радња одвија; – у групама пореди различите приповијетке и начине приказивања стварности; – учествовати у дискусији о друштвеним проблемима приказаним у дјелима; – читати наглас дијелове текста и тумачити њихово значење; – износити и образлагати лични став о поступцима ликова; – писати кратак осврт или есеј о једној од анализираних приповиједака;		
--	---	--	--

– објасни значај текста Светозара Марковића „Певање и мишљење“ за разумијевање улоге књижевности у друштву; – идентификује одлике реалистичког приказа живота, друштвених односа и свакодневице у књижевним текстовима; – уочи и објасни карактеризацију ликова и њихове психолошке и социјалне особине; – уочи однос појединца и друштва у књижевним дјелима; – објасни елементе хумора, сатире и друштвене критике у књижевним дјелима; – уочи приказ патријархалног живота, обичаја и друштвених односа у реалистичкој прози; – препозна социјалне теме и моралне дилеме ликова у књижевним текстовима; – анализира књижевни текст (тема, мотиви, амбијент, композиција, карактеризација ликова); – анализира како се лирски поступак Војислава Илића разликује од романтичарског;	– гледати филм и коментарисати на који начин су филмска изражајна средства допринијела дочаравању посебности књижевноумјетничког текста; – израдити презентацију о епохи реализма у српској књижевности и издвојити њене основне карактеристике; – читати и анализирати одломке из текста „Певање и мишљење“ Светозара Марковића и издвајати кључне идеје текста; – дискутовати зашто је Марковићев текст манифест реализма; – читати и анализирати књижевне текстове; – уочавати тему, мотиве, композицију и идеју дјела; – анализирати ликове, њихове поступке и односе са другим ликовима; – водити дебату о утицају друштвене средине на понашање и судбину ликова; – радити у паровима или групама на анализи књижевног текста; – износити и аргументовати своје мишљење о прочитаном тексту;		
---	---	--	--

– аргументовано износи став о прочитаном тексту користећи примјере из дјела; – пише структурирани критичко-аналитички осврт мањег обима (600-800 ријечи) на једну реалистичку приповијетку по сопственом избору;	– дискутовати у вези са одабраним моралним проблемима и дилемама из дјела; – кроз дијалог тражити разрјешење одређеног проблема из дјела; – слушати и читати лирске текстове, идвајати теме, мотиве, расположења и стилске фигуре у лирским тестовима; – у групном раду израдити мапу ума или плакат са основним карактеристикама епохе, темама и типовима ликова; – припремати и изводити кратак сценски приказ или драматизацију одабране сцене из књижевног дјела; – представљати резултате групног рада пред одјељењем; – гледати филмску адаптацију или позоришну представу засновану на књижевном дјелу и упоређивати је са прочитаним текстом.		
---	---	--	--

Наставна тема: ЛЕКТИРА			
Исходи учења	Активности ученика	Међупредметно повезивање	
Ученик ће бити способан да: – уочава жанровске и поетичке карактеристике књижевног дјела и поставља га у књижевноисторијски контекст; – разумије и уз помоћ наставника тумачи књижевно дјело примјењујући књижевно-теоријске појмове; – аргументује свој став о књижевном дјелу; – критички упоређи различите књижевне текстове и аргументује своје закључке; – стваралачки се изрази подстакнут књижевним текстом.	Ученик ће: – читати одабрана дјела са списка лектире и анализира их према смјерницама наставника; – гледати филм или позоришну представу (снимак позоришне представе) настале по мотивима или на основу предметног књижевног дјела и поредити их једно с другим, уз повезивање са стварношћу; – самостално или у групи написати рад/реферат на тему која је повезана са књижевним дјелом из лектире и представити га самостално или у тиму, користећи аудио-визуелна средства, елементе других умјетности или неки други облик креативности.	Предмет: Психологија	Тема: Личност; Емоционални процеси; Социјална спознаја и моћ друштвеног утицаја; Међуљудски односи и динамика социјалног понашања;

Дидактичко-методичка упутства и препоруке

Дидактичко-методичке напомене саставни су дио наставног програма и намијењене су наставницима као стручна смјерница за планирање, организацију и реализацију наставе српског језика и књижевности у другом разреду гимназије. Нису прописујући документ у смислу унапријед одређених наставних јединица и поступака него оквир унутар ког наставник самостално доноси одлуке засноване на педагошком процјени потреба одјељења, расположивих ресурса и властите методичке компетенције.

Напомене су конципиране тако да:

- Упуте наставника на кључна методичка начела програма;
- Понуде конкретне примјере активности и облика рада;
- Укажу на могућности диференцијације и инклузивног приступа;
- Повежу програмске исходе са савременим компетенцијама (критичко мишљење, медијска и функционална писменост, дигиталне компетенције);
- Подстакну наставника на промишљено и флексибилно планирање.

Однос исхода, извора и активности

Наставни програм организован је тако да као главни циљ реализације одређује исходе учења, а не садржаје и изворе. Исходи описују шта ученик треба да буде способан да уради, разумије и примијени по завршетку одређене тематске цјелине или предмета у цјелини.

Извори наведени у програму (књижевна дјела, уџбеник, стручна литература) представљају препоручену грађу преко које је могуће остварити исходе. Наставницима је остављена могућност да бирају и изворе који нису наведени на понуђеном списку, под условом да су примјерени узрасту ученика, усклађени са циљевима предмета и да омогућавају остваривање планираних исхода. Избор грађе и њеног обима условљен је конкретним образовним контекстом: ученичким постигнућима, претходним читалачким искуством, локалним специфичностима средине, доступношћу литературе у школским библиотекама и другим изворима доступним ученицима.

Активности наведене у програму такође нису обавезујуће већ представљају препоручен избор поступака усклађених са исходима и са вјештинама које желимо развити: логичким и критичким мишљењем, способношћу аргументовања, културом дијалога, конструктивном дискусијом, овладавањем дигиталним алатима, истраживачким приступом учењу и развојем компетенција за 21. вијек. Наставник их може прилагодити, комбиновати или замијенити другим активностима које боље одговарају конкретним наставним и радним условима.

Нивои остваривања исхода

Исходи учења одређени програмом могу се остваривати на различитим нивоима у зависности од:

- Структуре и смјера (општи, друштвено-језички, математички или информатички смјер);
- Претходних знања и читалачког искуства ученика;
- Индивидуалних склоности, темпа и стила учења;

- Показаног нивоа усвојености током процеса.

Наставник је дужан да процијени на ком нивоу ученик остварује одређени исход и да у складу с тим прилагоди очекивања, задатке и повратне информације. Инструментализација исхода кроз конкретне задатке треба да покрива различите нивое сложености:

Аспект	Нижи ниво	Средњи ниво	Виши ниво
Анализа текста	Препознаје теме и мотиве уз помоћ наставника	Самостално анализира структуру и мотиве	Критички тумачи и пореди са другим текстовима
Писани рад	Пише структурисан текст на основу једноставних захтјева	Пише јасан, аргументован текст у складу са жанром	Пише сложен, стилски обликован текст са креативним елементима
Усмено излагање	Одговара на питања и кратко коментарише текст	Израже структурисано и брани своје аргументе	Води дебату, разрађује сопствени интерпретативни став
Истраживање	Прати задату структуру истраживачког задатка	Самостално бира изворе и организује налазе	Интегрише изворе, критички вреднује и ствара нови текст

Појмови и извори преко којих се остварују образовно-васпитни исходи

НАПОМЕНА: Исходи учења се остварују преко извора, Сви предложени књижевни текстови су изборни и могу се користити за све теме, у складу с избором и креативношћу наставника.

Барок: Арсеније III Чарнојевић, *Молитва заспалом Господу*; Захарија Орфелин, *Плач Србији*.

Просвјетитељство и класицизам: Доситеј Обрадовић, *Писмо Харалампију*, *Басне* (двје басне са опширнијим наравоученијем) и *Живот и прикљученија* (одломци); Ж. П. Молијер, *Тврдица*; Јован Стерија Поповић, *Тврдица* (*Кир Јања*).

Романтизам: Виктор Иго, *Предговор Кромвелу*; Џорџ Гордон Бајрон, *Путовање Чајлда Харолда* (одломци); Александар Сергејевич Пушкин, *Евгеније Оњегин*, *Цигани* (одломци); Едгар Алан По, *Гавран*, *Анабел Ли*; Хајнрих Хајне, *Лорелај*; Шандор Петефи, *Слобода света*; Вук Стефановић Караџић, Критика романа Милована Видаковића *Љубомир у Јелисијуму*, *Писмо кнезу Милошу* (одломци); Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*; Бранко Радичевић, *Кад млидија' умрети*, *Бачки растанак*; Ђура Јакшић, *На Липару*, *Орао*; Јован Јовановић Змај, *Ђулићи*, *Ђулићи увеоци*; Лаза Костић, *Santa Maria della Salute*, *Међу јавом и мед сном*; Љубавна поезија српских романтичара по избору.

Реализам: Оноре де Балзак, Предговор *Људској комедији*, *Чича Горио* или *Евгенија Гранде*; Николај Васиљевич Гогољ, *Ревизор*, *Шињел*; Ги де Мопасан, *Два пријатеља*; Иван Сергејевич Тургенев, *Ловчеви записи* (избор), Светозар Марковић, *Певање и мишљење* (одломци); Милован Глишић, *Глава шећера*; Лаза Лазаревић, *Ветар*, *Швабица*; Радоје Домановић, *Вођа*, *Данга*; Бранислав Нушић, *Народни посланик* или *Госпођа министарка*; Стеван Сремац, *Зона Замфирова* или *Ивкова слава* (поређење филма и романа); Симо Матавуљ, *Поварета и Бакоња фра Брне* (одломци); Војислав Илић, *Сиво*, *суморно небо*, *Запуштени источник*, *Јутро на Хисару код Лесковца*, *Тибуло*.

Лектира: Наставник бира шест од понуђених осам наслова:

1. Гистав Флобер, *Мадам Бовари*
2. Лав Николајевић Толстој, *Ана Карењина*
3. Милутин Миланковић, *Кроз васиону и векове*
4. Борислав Пекић, *Беснило*
5. Горан Петровић, *Ситничарница код срећне руке*
6. Једно дјело из периода романтизма или реализма по избору ученика и наставника (списак понуђених дјела креира наставник, а ученици, самостално или у групи, анализирају дјело кроз писање реферата и креативно излагање)
7. Једно савремено дјело по избору ученика и наставника објављено након 1990. године (сваки ученик треба да одабере дјело и представи га)
8. Чехов, *Шала*

ОПШТА МЕТОДИЧКА НАЧЕЛА

Ученик у центру наставног процеса

Наставни програм заснован је на конструктивистичком и комуникативно-функционалном приступу настави српског језика и књижевности. Умјесто преношења готових знања, наставник организује ситуације учења у којима ученик активно учествује, поставља питања, износи и брани аргументе, гради значење у сарадњи с вршњацима и долази до сопствених интерпретација и закључака.

У пракси то значи да је настава заснована искључиво на предавању замијењена или допуњена дискусијама, дебатама, пројектним задацима и групним истраживањима., те да наставник у учионици дјелује као модератор — поставља питања, усмјерава и даје повратну информацију. Такође подразумијева да ученик има право на грешку и могућност да ревидира сопствени рад на основу добијене повратне информације, те да се ученичка читалачка и лична искуства препознају као значајан ресурс у тумачењу текстова.

Интеграција области: језик, књижевност, култура изражавања, медијска писменост

Четири основне области наставног предмета суштински су повезани аспекти комуникативне и културне компетенције, па се наставник позива да књижевни текст употреби и као предмет естетске анализе и као грађу за морфолошку, лексичку и стилску анализу; да задатке

из културе изражавања развије из онога о чему ученик управо чита и дискутује; те да медијску писменост не третира као засебну тему, него је уграђује у рад са различитим врстама текстова. Примјера ради, при обради реалистичких текстова ученик може упоредити начин карактеризације ликова у роману и у савременом медијском наративу (документарац, новинска прича, подкаст), чиме се истовремено развија књижевна компетенција, критичко читање и медијска писменост.

Диференцијација и инклузивни приступ

Наставник планира наставу узимајући у обзир различитост ученика у одјељењу: различите нивое предзнања, читалачке компетенције, темпо учења, специфичну мотивисаност и посебне образовне потребе.

Читалачка култура и мотивација за читање

Развијање читалачке навике циљ је цјелокупног наставног процеса, а не само часова обраде лектире. Наставник подстиче читање:

- Редовним разговором о прочитаном, побезујући књижевни текст са животним искуством (Шта је тебе у том тексту изненадило? Са ким би ти поступио другачије?);
- Остављањем простора за ученичке изборе у оквиру препоручене лектире;
- Организовањем читалачких секција;
- Повезивањем књижевних текстова са савременим темама, дигиталним садржајима, филмом и музиком;
- Похваљивањем читалачког ангажмана и промовисањем пређашњих ученичких читалачких достигнућа у одјељењу.

Лектира

Лектира није засебна наставна јединица него интегрисани облик наставе чији ефекти зависе од начина на који је осмишљена и праћена. Циљ лектире није сама провјера да ли је ученик прочитао дјело него изградња читалачких навика, продубљивање рецепцијске компетенције и развијање способности аргументоване интерпретације.

Наставник бира 8 од 10 понуђених наслова, при чему узима у обзир:

- Претходно читалачко искуство одјељења;
- Постигнућа и мотивацију ученика;
- Доступност дјела у школској библиотеци и јавним библиотекама;
- ученичка интересовања, локалне специфичности, и друге релевантне факторе.

Наставник може укључити и дјела која нису на списку, ако су тематски релевантна, узрасно примјерена и ако омогућују остварење планираних исхода. Обавезно је укључивање једног савременог дјела по избору ученика и наставника осигурава повезаност лектире са савременим читалачким контекстом.

Медијска писменост

Медијска писменост није засебан наставни садржај него хоризонтална компетенција која се развија у свим тематским цјелинама. Свака анализа текста је истовремено прилика за критичко испитивање: Ко је написао овај текст? За кога? Зашто? Шта је остало неизречено? Како је усмјерена употреба језика у овом тексту?

Функционална писменост

Функционална писменост развија се у свим оним активностима које захтијевају примјену знања у реалном контексту: писање званичних документа, прилагођавање текста публици, разумијевање упутстава, критичко читање некњижевних текстова и сл. Наставник интегрише ове активности у наставу језика и књижевности, независно од тематске цјелине која се тренутно обрађује.

Дигиталне компетенције у настави

Употреба дигиталних алата у настави језика и књижевности није сврха само по себи него је у функцији бољег учења. Важно је да наставник бира алате који обогаћују или проширују могућности учења, а избегава употребу технологије само зарад иновативности. Алати вјештачке интелигенције постају дио ученичке свакодневице, те их је важно смислено и продуктивно уводити у наставни процес. Радом са овим алатима и конструктивном примјеном код ученика се тежи развити критички однос и свијест о томе да су алати врста помоћног средства, а не основни извор или замјена за самосталан рад.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Вредновање у настави српског језика и књижевности засновано је на схватању да је оцјена израз континуираног педагошког праћења, а не само постигнућа на једној провјери. Наставник је обавезан да ученика на почетку школске године упозна са елементима и критеријумима вредновања. Наставник може, ради адекватнијег планирања, спровести иницијално тестирање (дијагностичко, без оцјене) на почетку школске године. Иницијалне провјере могу бити и усменог типа.

Фокус оцјењивања није на репродукцији чињеница него на функционалној примјени знања: способностима анализе, повезивања, аргументације и вредновања у складу с описаним исходима. У току школске године се проводе четири писмене задаће, двије у првом и двије у другом полугодишту, као и два теста, један у првом и један у другом полугодишту.

При реализацији наставног процеса наставници и ученици су обавезни користити уџбенике одобрене од стране Министарства просвјете и културе Републике Српске. Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и важећим правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи.